

DAGMAR BARTOŇKOVÁ

EROTICKÉ MOTIVY V MLADŠÍCH ŘECKÝCH IDEALIZUJÍCÍCH ROMÁNECH

Zamýšlíme-li se nad otázkou, jakým způsobem dochází v řecké románové tvorbě k výrazným pokusům o pozdvihnutí úrovně idealizujícího románu, tu je patrné, že se tak dělo mimo jiné i využíváním motivů, které se mezitím začaly nápadně uplatňovat i v římském románu komicko-realistickém.¹

N. HOLZBERG, *Der antike Roman, München und Zürich 1986*, str. 99n., dochází k závěru, že přinejmenším tři z mladších idealizujících románů (tj. Achilles Tatius z 2. pol. 2. stol. n. l., Longos kolem r. 200 a Héliodóros z 3. 4. stol.) prokazují vedle vlivů druhé sofistiky také styčné body s romány typu vyprávění o oslu. Pokud jde o Jamblicha (začátek 3. třetiny 2. stol.), jeví se tu Holzbergovi společné rysy jak s vyprávěním o oslu, tak s Petroniem. V případě Achillea Tatia HOLZBERG 106n. upozorňuje, že s komicko-realistickými romány jej spojují především psychologicky pojaté charakteristiky postav, ich-forma a erotické motivy, já jsem pak ve studii ze SPFFBU E 36² zdůraznila navíc jako další typický jev nápadné množství vložených vyprávění, jež se přímo nedotýkají osudů hlavních hrdinů románu.

V tomto příspěvku si povšímneme, jakou roli hrají, zvláště ve světle nově objevených fragmentů v mladších řeckých románech, erotické motivy. Chceme tak učinit nejen proto, že zmíněné problematice nebyla doposud věnována náležitá pozornost, ale i z toho důvodu, že jde o prvek, jenž — jak to v případě Achillea Tatia naznačil HOLZBERG — spojuje mladší řecké idealizující romány s římskými romány komicko-realistickými, přestože právě pojetí lásky bývá uváděno jako jeden z charakteristických rysů, odlišujících řecký román jako takový od římského. Dříve se totiž tvrdilo, že na rozdíl od římské produkce bývá v řeckých románech kladen důraz spíše na duchovní stránku vztahu mezi mužem a ženou, přičemž láskou se rozumí láska manželská anebo alespoň vážný vztah,

¹ Srov. D. BARTOŇKOVÁ 1991.

² Srov. pozn. č. 1.

jež k manželství spěje, a požitku tělesnému není (s výjimkou pozdějšího románu Longova) věnována pozornost. S takovýmto jednoznačným hodnocením jsme se setkávali především ve starších pracích, ale nalezneme jej i v souborné studii o antickém románu *DER ANTIKE ROMAN*, vyšlé v Berlíně v roce 1989, třebaže nálezy nových papyrových zlomků dříve neznámých, anebo jen málo známých řeckých románů nás rozhodně nutí, jak si ukážeme, k větší obezřetnosti při vyslovování podobných soudů.

Ve starších řeckých idealizujících románech se vskutku fyzické lásce přímá pozornost nevěnovala (jistou zvláštností, jež se vymyká běžnému schématu, je Mantó u Xenofóna z Efesu, která podobně jako Eurípido-va Faidra, zmámená vášní, láká k sobě mladíka Abrokoma, a když neuspěje, krivě jej obžaluje z pokusu o zneuctění). Takovými to tužbami se vyznačovali jen narušitelé ideálního harmonického milostného vztahu, avšak ani jim zde nebyla věnována bližší pozornost.

Na to, že erotické pasáže v mladších řeckých idealizujících románech neodpovídají staršímu stereotypu pojetí lásky, upozornil HÄGG, *The Novel in Antiquity*, Oxford 1983, str. 42, když vybízel ke zkoumání úlohy sexu v řeckých románech.³

Všimněme si z tohoto hlediska nejdříve románu Achillea Tatia, u něhož je zcela v intencích římského komicko-realistického románu, reprezentovaného Petroniem, věnována pozornost nejen fyzické lásce mezi mužem a ženou, ale i homosexuálnímu vztahu, a dokonce tu jsou zdůrazňovány jeho přednosti před vztahem heterosexuálním. Autor totiž ústy protagonisty Kleitofóna velebí fyzické rozkoše, které s sebou přináší milování s dívkou, kdežto Meneláos uvádí konkrétní přednosti, jež poskytuje poměr muže s mladíkem (II 35nn.). Rady typu, jak si počínat při milování, v čem si libuje žena zkušená a v čem mladá dívka (I 10), zcela odpovídají linii starších řeckých idealizujících románů, kde bychom snad nanejvýš mohli očekávat návod, jakým způsobem lze získat lásku dívky, či jak si vykládat dívčíno zdráhání (I 10). Oba hlavní hrdinové románu Achillea Tatia se chovají zcela jinak, než jak jsme tomu zvyklí ze starších řeckých románů. Kleitofón, který se netají svými erotickými zkušenostmi, dělá za pomoci Satyra vše proto, aby se mohl s Leukippé co nejdříve oddávat milostným hrám, a již se nespokojuje s polibkem či letmým objetím. Ani dívka se nijak nezdráhá, hovory o choulostivých záležitostech lásky jí činí zjevné potěšení a přijímá Kleitofóna dokonce ve svém loži. Dalším událostem zabrání pouze náhlý příchod dívčíny matky. Kleitofón, i přes svou velkou lásku k Leukippé, neodolá svádění krásné Melity a nakonec se s ní miluje (V 27). Činí tak s plným vědomím a nejde tu o „zaučování“, jako v případě Dafnida u Longa, o němž budeme hovořit. Připomeňme v této souvislosti Abrokoma z Xenofóna

³ Podle HÄGGA by takovýto výzkum mohl vést i k lepšímu osvětlení autorské problematiky, zda totiž nemohlo případně jít i o autorky ženy; možnost autorek-žien nevyklučuje ani K. TREU v práci *Der antike Roman*, vydané H. Kuchem, Berlin 1989. Na str. 188 Treu připomíná mužské pseudonymy spisovatele v moderní literatuře od 18. století. Velmi skepticky se však k Häggově hypotéze staví ve stejné publikaci na str. 158 R. JOHNEOVÁ.

Efeského, jenž se ke spojení se svůdnou Mantó nedal donutit žádnými prostředky a raději se nechal uvěznit. Erotickou atmosférou jsou naplněny i další scény románu *Achillea Tatia*; srov. např. silně naturalistický popis ženského těla na začátku 1. knihy.

Také v románu Longové se setkáváme, jak je známo, s dráždivě smyslnými pasážemi, zvl. v III 18n., kde se líčí, jak žádostivá a zkušená Lykainion zasvěcuje nevinného Dafnida do umění lásky; poté co z něj učinila muže, dává mu rady, jak si má počínat při milování s Chloé, která byla doposud pannou.

Erotickou atmosféru nacházíme i v některých partiích románu *Jamblichova*, a to jak ve Fótiově výtahu, tak i ve zlomku o pánovi, který žaloval z cizoložství otroka, o němž mu jeho vlastní žena vyprávěla, že s ním ve snu souložila. Oprávněnost úvah o zvýšené úloze erotiky v mladších řeckých idealizujících románech dokazuje svědectví samotného byzantského patriarchy Fótia, který k *Jamblichovým* příběhům praví: „Přečetl jsem *Jamblichův* román s erotickým námětem. Neslušnosti se zde vyskytují v menší míře než u *Achillea Tatia*, je zde ovšem více necudností než u *Foiničana Héliodóra*. Všichni tři autoři si totiž stanovili téměř stejný cíl a předložili čtenáři erotické náměty. *Héliodóros* však užíval vznešených a dobře volených slov, hůře než on si počínal *Jamblichos* a zcela neslušně a nemravně psal *Achilleus* . . . *Jamblichos* by si byl však zasloužil, aby mohl prokázat svou vypravěčskou schopnost i mohutnost na vážnějších námětech a ne na takovýchto lascivních hříčkách.⁴

Zmíňme se na tomto místě i o doporučení řeckého lékaře a farmakologa *Theodora Prisciana* (kolem r. 400 n. l.) číst erotická vyprávění, mezi nimiž je uveden i román *Jamblichův*, jako lék proti impotenci (*Euporista* 2,11). Císař *Iulianus* pak v 89. listě, p. 300–301, zakazuje pro obscénnost nejen četbu básnictví *jambického* a staré komedie, nýbrž i románu. Vytýká mu totiž kromě fiktivního obsahu i jeho erotický charakter a spatřuje v jeho vlivu na čtenáře velké nebezpečí.⁵

Na příkladě *Achillea Tatia* a *Longa*⁶ jsme si ukázali, že zde dochází k sňatku až po přestálých milostných dobrodružstvích s jinou partnerkou (ženská hrdinka však zůstává i zde věrnou a trpělivou), což by bylo v případě románu *Charitónova*, *Xenofóna Efeského*, ale i *Jamblichova*, kde si odloučené dvojice zachovávaly věrnost za všech okolností, zcela vyloučené.

Hovoříme-li o tom, že se pojetí erotiky v některých mladších řeckých románech blíží pojetí římskému a vzdaluje se starším řeckým idealizujícím románům, samozřejmě přitom nezapomínáme, že obě větve, jak řecké mladší romány, tak i římské komicko-realistické, byly v lecčems ovlivněny také staršími řeckými idealizujícími romány. Vždyť jistě ne náhodou *Psýché* z *Apuleia* připomíná krásnou *Kallirhoé* z *Charitóna* a *Venuše* vzbuzuje jistě reminiscence na *Mantó* u *Xenofóna* z *Efesu* apod.

⁴ Srov. *Iamblichi Babyloniacorum reliquiae*, ed E. HABRICH 1960, str. 2nn.

⁵ Srov. D. BARTOŇKOVÁ 1989–1990, str. 147.

⁶ Později pak i u *Héliodóra*.

K zvyšování významu erotiky v řeckých románech docházelo však zřejmě ještě před Achilleem Tatiem a Longem, v době časově bližší k Petroniovi. Máme pro to důkazy již z 1. poloviny 2. století n. l. ve zlomkovitě dochovaném díle Foiníkika od Lolliana.

V roce 1972 publikoval ALBRECHT HENRICHS poprvé sérii fragmentů z tzv. „Kolínského papýru“ (Colon inv. 3328), tj. soubor 46 zlomků o celkovém počtu asi 350 řádků, které obsahovaly část dosud neznámého řeckého románu (tzv. Foiníkika) od Lolliana. K těmto zlomkům dále Henrichs připojil i jeden již dříve publikovaný fragment o dvou sloupcích s celkovým počtem 56 řádků, v levém sloupci porušených. Literární text, jenž patřil ke stejnému románu (frg. D) je uveden na rubové straně. Kolínský kodex pochází z 2. poloviny 2. stol. n. l., obsahuje frg. A₁ – A₂, B₁, C, přičemž nám dochoval titul románu a jméno autora vedle sebe. Dříve publikovaný POx 1368 je z 1. poloviny 3. stol. Na základě důkladného rozboru textu⁷ se popírá, že by byl autorem textu sofista P. Hordaeonius Lollianus, rétor žijící v polovině 2. stol. a působící v Athénách (jméno Lollianus se v císařské době vyskytovalo dosti často). HOLZBERG 65 dochází k závěru, že se román od děl ovlivněných druhou sofistikou značně odlišuje; román Foiníkika bývá kladen spíše do 1. poloviny 2. století.

Zachovaly se nám úseky nejméně tří knih. Nás na tomto místě zajímá především erotická scéna, popsaná na konci 1. knihy (frg. A₁ recto)⁸. Je zde řeč o tom, jak se muži a ženy účastní slavnosti na střeše domu. Ženy tančí. Je mezi nimi i dívka Persis a jinoch Glauketés. Persis společnost opouští. Na tento úsek navazuje frg. A₂ recto, v němž milenec dívky Persidy (zřejmě hrdina románu Androtimos) vypráví, jak byl přiveden k odlehle komnatě: „... a vede mě k odlehle komnatě a poté co byly služby odvolány, já se setkávám s Persidou, která mě vevnitř očekává. A tu jsem poprvé zakusil slast lásky. Poté ona sňala zlatý šperk, který nosila jako odškodnění za ztrátu panenství, a chtěla mi jej dát. Já jsem však řekl, že jej nevezmu. Tu zavolá Glauketa, a jakmile ten přijde, dá mu ho, vzkáže pokladníkovi, aby jí přinesl 2000 (drachem) a vyplatil. Pak se obrátila ke mně a nepřestala s milováním dříve, dokud jsme se ho nenabažili a než nastalo svítání.“

Na fragment B₁ recto, v němž je řeč o lidské oběti chlapce, jemuž bylo vyrváno z hrudi srdce a opečené bylo rituálně pojídáno, zřejmě navazuje fragment B₁ verso, v němž se popisuje další průběh obětní hostiny. Srdce chlapce je ještě syrové, a tak si Androtimos žádá, aby mu nalili do poháru chlapcovy krve. Mezitím však, „když všichni vstoupili

⁷ Srov. HOLZBERG 1986, str. 65n.; R. JOHNEOVA, *Der antike Roman*, ed. H. KUCH, Berlin 1989, str. 215, však ztotožňuje autora románu Foiníkika s rétozem P. Hordaeoniem Lollianem.

⁸ Milostná scéna z 1. knihy Lollianova románu i obětování chlapce v dalším textu bývá někdy přičítána foinickému prostředí, kde mohl román vzniknout (HENRICHS, 1972, str. 11nn./). HENRICHS se také domnívá, že rituální scény z románu jsou odrazem určité náboženské reality, proti tomu je Winkler 1980, str. 155nn. přesvědčen, že jde o pouhou esteticky motivovanou narativní fikci.

dovnitř a nikdo již nebyl venku, zavřeli okna, zpívali, pili a souložili se ženami před očima Androtimovými. Poté všichni vyčerpáni usnuli.“

Přesná interpretace pasáže s erotickou tematikou je velmi složitá, jak je patrné z toho, že sám editor HENRICHS nejdříve vykládal scénu zbavení panenství tím způsobem, že o nevinnost přišla dívka Persis, později tuto interpretaci odvolal a prosazuje nový výklad úryvku v tom smyslu, že šlo o ztrátu panictví u Androtíma⁹. HOLZBERG 66 vykládá text tak, že prý šlo o první koitus obou hrdinů románu, R. JOHNEOVÁ 215¹⁰ pak připomíná podobnou scénu z Longa a uvádí paralelu s Apuleiem.

Lollianův román mohl být tedy znám jak pozdějším autorům řeckým, tak i římským. HÄGG 92 srovnává Lollianovu scénu s lupiči u Achillea Tatia¹¹; HOLZBERG 67 vidí vliv Lolliana nejen na Achillea Tatia, ale i na Xenofóna z Efesu a Apuleia¹² a nespokojuje se s hodnocením Lollianova spisu Foiníkika jako idealizujícího románu, zřetelně se odlišujícího od mladších idealizujících řeckých románů, ovlivněných druhou sofistikou, nýbrž řadí tento román přímo k typu románů komicko-realistických.¹³

Zamýšlíme-li se nad časovým obdobím, ve kterém došlo na poli erotických motivů k sblížení řeckého románu s římským, lze podle mého soudu postupovat ještě dále do minulosti, tj. ještě před Lolliana. Bylo to totiž již v 1. století n. l., kdy jako bychom byli svědky náznaků jakýchsi změn. Všimněme si nejdříve z našeho hlediska zajímavé pasáže z fragmentu románu o Métiochovi a Parthenopé z 1. století n. l. Popisuje se tam symposion v Polykratově paláci na ostrově Samu, jehož se účastní vedle tyрана Polykrata jeho dcera (?) Parthenopé, filozof Anaximenés z Milétu a cizinec Métiochos. Při symposiu se podobně jako u Platóna hovoří o bohu lásky Erótovi. Métiochos jej pojímá neosobně a racionalisticky a distancuje se od osobního prožitku lásky, Parthenopé je tím však rozhořčena a ostře Métiochovo pojetí Eróta odmítá. Že by snad již zde šlo o jakýsi slabý náznak nového pojmání lásky v řeckém jasně idealizujícím románě? Že by šlo o náznak toho, co se později stává obecnějším trendem? (Další osudy dvojice, která v sobě nalezla zalíbení, nám nejsou podrobněji známy, vyplývají však jednak z několika literárních narážek, v nichž se hovoří o odloučení obou milenců a o Parthenopině bloudění až do Kampanie — Parthenopé je prastaré jméno Neapole —, jednak z antiochijské mozaiky z doby kolem roku 200 n. l.)¹⁴

Z 1. století n. l. pochází z největší pravděpodobnosti i prozimetrický fragment románu o Ioláovi¹⁵. Erótovi se sice v dochovaném zlomku přímá pozornost nevěnuje, přesto však považujeme za nutné zmínit se i o tomto díle, neboť v satirickém zasvěcování do mysterií gallů, služebníků Ky-

⁹ Srov. A. HENRICHS 1969, str. 205—215; srov. k tomu A. HENRICHS 1970, str. 22.

¹⁰ Srov. H. KUCH 1989, str. 215, pozn. 45.

¹¹ Srov. podrobněji též C. P. JONES 1980, str. 243—254.

¹² G. ANDERSON 1984, str. 152nn., dokazuje vztahy mezi Lollianem a Arabskými nocemi.

¹³ Srov. též D. BARTOŇKOVÁ 1991.

¹⁴ Srov. D. BARTOŇKOVÁ 1985, str. 127.

beliných, kteří sami sebe zbavují mužství a chodí napříště v ženských šatech, nalézáme různé vulgarismy a obscénní výrazy; přitom spisovná řečtina prozaických pasáží kontrastuje s vulgarismy v sótadejských verších — podobně jako u Petronia spisovná latina kontrastuje s vulgarismy. Jde tu zkrátka o něco zcela nového, v řeckém románě doposud nevidaného.

Při úvahách o úloze sexu v antickém románě i o období, v němž erotika začíná sehrávat důležitou roli v řeckém románě, nemůžeme zapomenout ani na to, že se nám mohly ztratit či nedochovat právě ony romány či ony partie románů, kde se o sexu pojednávalo — jak se to stalo v jisté části řecké literatury s erotickými motivy, ať už šlo o vlastní lyriku, či o sbírku novel Milésiaka, sepsanou kolem roku 100 př. n. l. Aristeidem z Milétu apod. Vždyť např. z románu o Sesonchósisovi z 2. stol. n. l. máme zachováno jen 100 řádků, z toho se podařilo rekonstruovat pouze 72. a třebaže nově nalezený fragment, publikovaný v roce 1980 (POx XLVII, 11) a obsahující motiv setkání Sesonchósise s krásnou dívkou, jeho budoucí manželkou, bývá srovnáván spíše s románem o Nínovi, jisté paralely bývají shledávány i s Achillem Tatiem¹⁶. Jen malý zlomek máme z románu o Tinúfiiovi¹⁷ a zcela nově publikoval ANTONIO STRAMAGLIA v ZPE 88, 1991, str. 73nn., zajímavou stať o fragmentech neznámého románu z papyru datovaného do 2./3. stol. n. l.¹⁸, v němž jde rovněž o příběh lásky. STRAMAGLIA 86 se domnívá, že se tento fragment blíží svým charakterem spíše románům typu Lolliana než klasickým řeckým milostným románům.

K diskusím o tom, co je v mladším idealizujícím románě a v realistic-ko-komickém románě vlastním přínosem vývoje zmíněného literárního druhu a co bylo ovlivněno působením druhé sofistiky, bychom chtěli připojit tolik: vyjdeme-li z teze, že Lollianos není totožný s athénským réto-rem P. Hordeoniem Lollianem, pak zde máme důležité svědectví o tom, že leckteré prvky — včetně erotických motivů —, přičítané dříve právě druhé sofistice, jsou doloženy již v Lollianovi, příp. Ioláovi.

V této souvislosti si je třeba uvědomit, že se mění i okruh čtenářů řeckých románů. Nepochybně již jde u mladších řeckých románů o čtenáře vzdělanějšího než dříve, čtenáře, který vyžadoval četbu rafinovanější než jeho předchůdci a jehož představa se blíží obrazu čtenáře Petroniova díla či Apuleiových Proměn. Je to asi i v tomto případě již čtenář, jemuž životní filozofie nebrání oddávat se požitkům vedoucím k výstřednostem, a jestliže pro to našel ospravedlnění i v literatuře, byl tím více spokojen. Proto by bylo asi zcela na místě, abychom na základě historických i typologických souvislostí — i přes mnohé odlišnosti — zdůrazňovali pro dobu od 1. století n. l. nejen požadavek *společného* označení „antický román“, ale snad i „antický čtenář“.

¹⁵ Srov. D. BARTOŇKOVÁ 1985, tr. 128nn.

¹⁶ Srov. D. BARTOŇKOVÁ 1983, str. 318n.

¹⁷ Srov. D. BARTOŇKOVÁ 1988, str. 41nn.

¹⁸ PMich inv. 5=PGM² XXXIV (Pack² 2636) + PPalau Rib inv. 152.

Ve snaze autorů uspokojit nové potřeby čtenářstva měla zřejmě svůj původ i zvýšená úloha erotiky v řeckých románech. Hlavní literární zdroj erotických motivů u Petronia a u Apuleia spatřuje HÄGG 171 především v řeckém spise Milésiaka, přeloženém Sisennou do latiny. Vzhledem k nedostatku materiálu je těžké rozhodnout, zda můžeme počítat se stejným pramenem erotických motivů i v případě mladších řeckých románů; ve světle našeho poznání, že mladší řecký idealizující román má daleko blíže k římskému komicko-realistickému románu, než se dříve soudilo, nelze stejný zdroj vyloučit ani u řeckého románu.

LITERATURA

- ANDERSON, G. 1984: *Ancient Fiction*, London 1984.
- BARTOŇKOVÁ, D. 1983: Nové fragmenty řeckého románu o Sesonchósisovi, SPFFBU E 28, 1983, 318n.
- BARTOŇKOVÁ, D. 1985: Prozimetrické pasáže v starořeckých románech, SPFFBU E 30, 1985, 125—132.
- BARTOŇKOVÁ, D. 1988: Prozimetrický zlomek o Tinúfiuvi, SPFFBU E 33, 1988, 41—45.
- BARTOŇKOVÁ, D. 1989—1990: Čtenáři starořeckých románů, SPFFBU E 34—35, 1989—1990, 143—149.
- BARTOŇKOVÁ, D. 1991: Vztah románu Achillea Tatia ke komicko-realistickým románům, SPFFBU E 36, 1991.
- FUSILLO, M. 1989: *Il romanzo greco — Polifonia ed eros*. Venezia 1989.
- HÄGG, T. 1971: *Narrative Technique in Ancient Greek Romances*, Stockholm 1971.
- HÄGG, T. 1983: *The Novel in Antiquity*, Oxford 1983.
- HENRICHS, A. 1969: Lollianos, Phoinikika, *Fragmente eines neuen griechischen Romans*, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 4, 1969, 205—215.
- HENRICHS, A. 1970: Lollianos..., *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 5, 1970, 22.
- HENRICHS, A. 1972: *Die Phoinikika des Lollianos*, Bonn 1972.
- HOI.ZBERG, N. *Der antike Roman*, München und Zürich 1986.
- IAMBLICHI *Babyloniacorum Reliquiae*, ed. E. Habrich, Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri 1960.
- JONES, C. P. 1980: Apuleius' *Metamorphoses* und Lollianus *Phoinikika*, *Phoenix* 34, 1980, 243—254.
- KUCH, H. und Koll. 1989: *Der antike Roman*, Berlin 1989.
- PERRY, B. E. 1967: *The Ancient Romances*, Berkeley and Los Angeles 1967.
- SANDY, G. N. 1979: Notes on Lollianus' *Phoenicia*, *American Journal of Philology* 100, 1979, 367—376.
- STRAMAGLIA, A. 1991: *Innamoramento in sogno e storia di fantasmi?*, PMich inv. 5=PGM² XXXIV Pack² 2636+PPalau Rib. inv. 152, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 88, 1991, 73—86.
- SZEPESY, T. 1978: Zur Interpretation eines neu entdeckten griechischen Romans, *Acta Antiqua* 26, 1978, 29—36.
- WINKLER, J. 1980: Lollianos and the Desperadoes, *JHS* 100, 1980, 155—181.

DIE EROTISCHEN MOTIVE IN DEN JÜNGEREN GRIECHISCHEN IDEALISIERENDEN ROMANEN

Es werden die erotischen Motive in den jüngeren Romanen, vor allem bei Achilleus Tatios, Longos und in Fragmenten von Lollianos besprochen. Das Konzept der Erotik unterscheidet sich in diesen Werken von der idealisierenden Auffassung der Liebe in den älteren griechischen Romanen: die jüngeren griechischen Romane beachten viel mehr die physischen Aspekte des Verhältnisses zwischen Mann und Frau, und so stellen sie im gewissen Sinne einen Übergang zu den römischen komisch-realistischen Romanen dar.